

BIBLE A JEJÍ ČESKÉ PŘEKLADY

Prezentace: prof. PhDr. Michaela Hashemi, CSc.
(ÚČL, Filozofická fakulta MU Brno)

Staročeská přednáška JS 2025

OSNOVA

Bible: význam slova; její části.

Charakteristika časová a jazyková.

Starý a Nový zákon.

Vývoj biblických překladů I.

Vývoj biblických překladů II.

Literatura k tématu.

Práce s odkazy.

BIBLE - VÝZNAM SLOVA

- ◉ **Bible** (z řečtiny τὰ βιβλία *ta biblia* - knihy, svitky) je soubor starověkých textů, které křesťanství (a zčásti i judaismus) považují za posvátné a (inspirované Bohem).
- ◉ Proto se nazývá také **Písmo svaté** (latinsky *Scriptura sacra* nebo *Scriptura sancta*) nebo krátce jen **Písmo**.
- ◉ Přezdívá se jí také **Knihy knih**. Křesťanská bible se skládá ze dvou částí, které se označují jako Starý a Nový zákon.

CHARAKTERISTIKA: ČASOVÁ, JAZYKOVÁ.

- ◉ Nejstarší části Starého zákona snad pocházejí až z 9. – 12. století před naším letopočtem, ale vznik pevného kánonu židovské bible (v zásadě Starého zákona) se obvykle klade do počátku 2. století. Psán především hebrejsky (s aramejskými částmi).
- ◉ Nejstarší doklad kánonu Nového zákona se klade do počátku 3. století. Psán řecky.
- ◉ Oficiální křesťanský kánon byl nejspíš vyhlášen z podnětu císaře Konstantina I. r. 325 ve snaze sjednotit různé náboženské proudy.
- ◉ Překlad celé bible do řečtiny: Septuaginta (3. až 1. stol. př. n. l.). Slovo pochází z latiny a znamená 70.
- ◉ Překlad celé bible do latiny: Vulgáta (dílo církevního otce Jeronýma, tedy jednoho z vykladačů Písma, přijatého jako závazné z přelomu 4. a 5. století).
- ◉ Bible je nejprekládanější a nejvydávanější knihou, Gutenbergovo vydání z roku 1452 je první tištěnou knihou na Západě.
- ◉ Nejstarší překlady biblických textů do národního jazyka, církví oficiálně uznané, pocházejí z moravského území a jsou to překlady z Vulgáty do staroslověnštiny související s cyrilometodějskou misí v 9. století.
- ◉ První český úplný překlad vznikl kolem roku 1360.

STARÝ ZÁKON

- Základ Starého zákona je **pět knih Mojžíšových** neboli *Pentateuch* (vypráví o dějinách světa od stvoření; vyvedení Izraelitů z egyptského otroctví; jeho pouti do Palestiny; přijetí Desatera) a dalších zákonů.
- **Dějepisné knihy (královské knihy)** pojednávají o historických událostech, zejména z období od příchodu do Země zaslíbené po babylonské zajetí.
- **Prorocké spisy** nesou jméno daného proroka (prostředníka přinášejícího Boží poselství); dělí se na 4 obsáhlejší (tzv. větší proroky: Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel, Daniel) a 12 tzv. menších proroků (např. Amos, Abakuk).
- **Mudroslovné knihy (Knihy moudrosti; Žalmy)** obsahují sdělení obecnějšího charakteru, poučné a písňové texty.
- (Žánrové zařazení však zpravidla není ostré.)

NOVÝ ZÁKON

- ◉ Líčí život a učení Ježíše Nazaretského a první dobu křesťanské církve.
 - Nejvýznamnější částí Nového zákona jsou *evangelia* (popisují život, působení, smrt a zmrtvýchvstání Ježíše, který je ústřední postavou křesťanství).
 - Na evangelia bezprostředně navazují *Skutky apoštolů*.
 - Další významnou částí Nového zákona jsou *epištoly* (listy), dopisy apoštolů adresované různým skupinám souvěrců či jednotlivcům (Pavlovy epištoly a ostatní listy).
 - Nový zákon uzavírá *Zjevení Janovo* (*Apokalypsa*), spis s alegorickými a symbolickými obrazy.

Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium /Pentateuch/

Jozue, Kniha soudců, Kniha Rút, 1. Královská (1. Samuelova), 2. Královská (2. Samuelova),
3. Královská (1. Královská), 4. Královská (2. Samuelova), 1. Kniha letopisů (1. Paralipomenon),
2. Kniha letopisů (2. Paralipomenon), Ezdráš, Nehemiáš, Ester /Knihy královské/
Job, Žaltář, Přísloví, Kazatel, Píseň Šalomounova /Knihy mravokárné/
Izaiáš, Jeremiáš, Pláč Jeremiášův, Ezechiel, Daniel;
Ozeáš, Joel, Amos, Abdiáš, Jonáš, Micheáš, Náhum, Abakuk, Sofoniáš, Aggeus, Zachariáš, Malachiáš
/proroci/

(*) = apokryf = v protestantských církvích apokryf, v katolické
církvě deuterokanonický spis (v pravoslaví anaginoskomenon);
(**) = spis uznávaný pouze ve východních církvích
(***) = spis neuznávaný žádnou církví.

(*) Kniha Júdit

(*) Kniha Tóbijáš

(*) 1. Makabejská

(*) 2. Makabejská

(**) 3. Makabejská

(***) 4. Makabejská

12 APOŠTOLŮ

- ◉ **Apoštol** (z řečtiny = *apostolos* = poslaný) je v křesťanském pojetí ten, koho Kristus vyslal, aby hlásal evangelium (z řečtiny: radostná zvěst). V užším slova smyslu se jím rozumí 12 Ježíšových učedníků.

1. Šimon Petr.
2. Jakub, syn Zebedeův.
3. Jan, syn Zebedeův.
4. Ondřej.
5. Filip.
6. Bartoloměj.
7. Matouš.
8. Tomáš.
9. Jakub, syn Alfeův.
10. Tadeáš.
11. Šimon Kananejský.
12. Jidáš Iškariotský.

VÝVOJ BIBLICKÝCH PŘEKLADŮ NA ČESKÉM ÚZEMÍ I.

Středověké⁴ překlady

- stsl. překlady 9. stol.

- Nejstarší dochované české překlady nejsou celé bible, ale překlady různých úryvků (tzv. zlomkové překlady).
- Z 11. a 12. století pocházejí tzv. *staročeské glosy* (tedy poznámky vpisované mezi řádky latinské bible, které se v případě tzv. Vídeňských glos ještě prolínají s církevní slovanštinou).
- První souvislé překlady biblických textů (evangelia a žalmy) vznikaly ve 13. a 14. století (zvláště v ženských kláštorech).

Vývoj biblických překladů na českém území II.

4 staročeské středověké redakce /odlišnost vývojového stádia jazyka a předloha/

● První staročeská redakce

Nejstarší známý (nedochovaný) překlad celé bible je tzv. *Bible leskovecko-dráždanská* (podle místa uchování; tedy kolem 1360); vzor pro polskou bibli.

● Druhá staročeská redakce

Z počátku 15. stol., kdy vzniká závažná revize prvního překladu bible. Zrevidován byl částečně Starý zákon (počínaje Knihami Královskými) a celý Nový zákon. Reprezentant např. *Bible boskovická*. (Z jazykového hlediska došlo k částečnému ústupu aoristů a imperfekt; ke změnám v syntaxi i lexiku.)

Třetí staročeská redakce

V kruhu Husově, zrevidován celý Starý zákon. (Dochází např. k vypouštění pomocného slovesa u třetích osob préterit.) Např. *Bible Padeřova*.

● Čtvrtá staročeská redakce

Vznik nejspíš v 80. l. 15. stol. Text jako podklad pro první tisk (*Bible pražská*, 1488). /5 biblí Melantrichových/.

V tisku bible v národním jazyce je čeština významná, neboť spolu s francouzštinou a němčinou jsou to jediné národní jazyky, v nichž vyšla bible tiskem ještě před rokem 1501.

Novověké překlady

- Prvním samostatným překladem, dokonce z původních biblických jazyků, byl *Nový zákon* Jana Blahoslava (1564) a následná (šestidílná) *Bible kralická* (1579-1594; 1613 jednodílka).

- Částečně konkurenční bylo katolické (jezuitské) vydání nového českého překladu *Bible svatováclavská* (1677-1715). V novozákonní části vycházela z Bible kralické, starozákonní část je víc samostatná.
- Tato bible byla oficiální biblí používanou od té doby v česky mluvících zemích Rakouské monarchie. (Její 3., lidové vydání vzniklé na popud Marie Terezie, se nazývá *Bible císařská*, 1778-1780; 4. vydání *Zlatá bible*, 1884-1894.) Proto lze hovořit o jisté dlouhodobé kontinuitě podoby biblického textu.

LITERATURA K TÉMATU

- HESLO Bible in: *Slovník světových literárních děl I.* Ed. Vladimír Macura a kol. Praha: 1988, s. 108-111, autorka hesla Daniela Hodrová.
- FOUILLOUX, Danielle et al. [eds.]. *Slovník biblické kultury.* Praha: EWA, 2002.
- MERELL, Jan a kol. *Malý bohovědný slovník.* Praha: Česká katolická charita, 1963.
- NOVOTNÝ, Petr. *Biblický slovník.* Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1956. 2 svazky. (Kalich).
- POKORNÝ PETR. *Literární a teologický úvod do Nového zákona.* Praha: Vyšehrad, 1993.

PRÁCE S BIBLICKÝMI TEXTY (ZDROJE)

- ◉ NOVOTNÝ, Petr. *Biblický slovník*
<https://obohu.cz/bible/index.php?pism=S&styl=NOV&lang=cz&k=L&kap=1&kap=1>
- ◉ *Vyhledávání podle konkordance (ekum. překlad)*
<http://biblenet.cz/>
- ◉ *Vyhledávání v textu šestidílné Bible kralické*
<https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10861202?page=12,13>

TÉMATA TESTU: ALTERNATIVY

1. Periodizace starší literatury a jejich částí (např. běžně uváděné mezníky, tj. počáteční a konečný; periodizace českého renesančního humanismu).
2. Základní literatura předmětu (např. poslední akademické dějiny).
3. Odlišnosti starší literatury a novodobé.
4. Bible a starší literatura (Vulgáta; apokryf).
5. Středověká milostná lyrika: vysvětlení termínů (např. alba; traktát).
6. Středověká epika: Příklady s díly (např. rytířská epika).
7. Charakteristika základních osobností (Jan Hus a Petr z Chelčic).
8. Charakteristika základních probraných děl (např. Kronika t. ř. Dalimila; Siet viery pravé; Jan Blahoslav: Musica; Filipika).
9. Specifika vývojových období (literatury doby husitské; renesančního humanismu).
10. Téma, které mě na přednáškách zaujalo, a proč.

**DĚKUJI VÁM ZA
POZORNOST**